

«Οπόχει κόρη ακριβή, τον Μάρτη ήλιος μην τη δει»

Επειδή κατά τη λαϊκή σοφία «του Μάρτη ο ήλιος βάφει και πέντε μήνες δεν ξεβάφει», έθιμο θέλει να φορούν οι άνθρωποι μάρτη ή μαρτιά, ένα χειροποίητο σιρίτι από στριφτή άσπρη και κόκκινη κλωστή. Οι ρίζες της παράδοσης ανάγεται στην αρχαία «κρόκη». Κατά τη διάρκεια των Ελευσίνιων Μυστηρίων, μόλις οι μύστες περνούσαν τη γέφυρα που οδηγούσε προς τη θάλασσα, ελάμβανε χώρα μια ιδιαίτερη και ενδιαφέρουσα εκδήλωση. Ήταν γνωστή ως κρόκωσις, από το μυθικό Κρόκωνα, τον πρώτο κάτοικο της περιοχής, οι απόγονοι του οποίου είχαν το προνόμιο να δένουν μια μάλλινη κρόκη, μια πορφυρή κορδέλα, γύρω από το δεξί χέρι και το αριστερό πόδι κάθε μύστη. Ο Deubner¹ υποστήριξε ότι αυτή η τελετή, η κρόκωσις, γινόταν στην Αθήνα μεταξύ 15ης και 19ης Βοηδρομιώνος, για να αποφευχθούν καθυστερήσεις που θα προέκυπταν φυσιολογικά εάν γινόταν καθ' οδόν, στη διάρκεια της πομπής.

Τα κόκκινα και λευκά υφαντά νήματα συμβολίζουν την επιθυμία για καλή υγεία. Είναι οι κήρυκες του ερχομού της άνοιξης και της νέας ζωής. Πιο συγκεκριμένα το λευκό συμβολίζει την αγνότητα, το κόκκινο τη ζωή και το πάθος, υπενθυμίζοντας όπως υποστηρίζουν αρκετοί λαογράφοι έτσι τον κύκλο της ζωής, την ισορροπία του καλού και του κακού και τη θλίψη και την ευτυχία στην ανθρώπινη ζωή. Συμβολικά το λευκό και το κόκκινο χρώμα τα συναντάμε συχνά στη δεισιδαιμονία όταν είναι να αποτρέψουμε κάποιο κακό. Αυτό μνημονεύεται και από τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς. Ο Αρτεμίδωρος στα «Ονειροκριτικά»^[A,79] συσχετίζει τους διάφορους στεφάνους των μαγισσών, ο Βιργίλιος στα «Βουκολικά»^[VIII,73] αναφέρει πολύχρωμους μίτους περιδεμένους τρεις φορές σε εικόνα ερωμένου για να τον

¹ Deubner, L., (1932). *Attische Feste*. H. Keller: Berlin

σαγηνέψουμε. Η πρακτική αυτή διατηρήθηκε και υιοθετήθηκε και στα βυζαντινά χρόνια και μετέπειτα στη λαϊκή παράδοση.² Ο Πετρώνιος αναφέρει όμοιες μαγγανείες, όπου δένουμε πολύχρωμο στήμονα στον τράχηλο. Οι Βυζαντινοί αναφέρουν τη χρήση βαμμένης κλωστής κατά της βασκανίας. Το ιδιότυπο αυτό ασπροκόκκινο βραχιολάκι, όταν έφευγε ο Μάρτιος, στην κεντρική Ελλάδα τουλάχιστον το έβγαζαν και το κρεμούσαν στο πιο ψηλό κλαδί των δένδρων που ήταν κοντά στα σπίτια με τις χελιδονοφωλιές, διότι ο Μάρτιος είναι ο μήνας της εαρινής μετανάστευσης πτηνών από την Αφρικανική ήπειρο στην Ελλάδα κυρίως και στα Βαλκάνια κατ'

Σύμφωνα με τη λαϊκή προστατεύει τα πρόσωπα πρώτο ήλιο της Άνοιξης, Φτιάχνεται την τελευταία και φοριέται είτε σαν είτε στον καρπό του Καμιά φορά φοριέται δάχτυλο του ποδιού, ο κάτοχός του. Ανάλογα φορούσαν μέχρι να χελιδόνια, οπότε και το τριανταφυλλιάς, ώστε να για να χτίσουν τη φωλιά φορούν ως την Ανάσταση, λαμπάδες της Λαμπρής για να καεί μαζί του ή το έβαζαν στο αρνί για να μην καεί κατά το ψήσιμο.

επέκταση.

παράδοση, ο «Μάρτης» των παιδιών από τον για να μην καούν. ημέρα του Φεβρουαρίου δαχτυλίδι στα δάχτυλα, χεριού σαν βραχιόλι. ακόμα και στο μεγάλο ώστε να μην σκοντάφτει τις περιοχές το φανούν τα πρώτα άφηναν πάνω σε τον πάρουν τα πουλιά τους. Αλλού πάλι το οπότε και το δένουν στις

Και αλλού την κλωστή του Μάρτη την κρατούσαν εννιά μέρες. Την ενάτη την κρεμούσαν στα μπουμπουκιασμένα κλαδιά έξω απ' το σπίτι ή σε καμιά τριανταφυλλιά του κήπου. Πίστευαν ότι από εκεί θα την έπαιρνε ο πελαργός και τα χελιδόνια και θα την πήγαιναν στο Θεό και ο Θεός θα τους ανταπέδιδε αυτά που επιθυμούσαν. Στις εννιά του Μάρτη είναι η γιορτή των Αγίων Σαράντα Μαρτύρων. Στη συνείδηση του λαού μας ο αριθμός σαράντα λογαριάζεται σαν ιερός. Σύμφωνα με μια παλιά δοξασία των βυζαντινών πιστεύεται ότι η άσπρη κλωστή συμβολίζει το πρωινό φως του ήλιου και η κόκκινη το μεσημεριάτικο ήλιο και οι δυο μαζί διώχνουν την καυτερή ηλιαχτίδα και έτσι προστατεύεται το πρόσωπο και ο λαιμός από το άρπαγμα του μαρτιατικού ήλιου. Ακόμα, η κλωστή του Μάρτη είχε τη δύναμη να προστατεύει και από διάφορες αρρώστιες .

***Ρόδιζ' η πρώτη του Μάρτη μέρα
και στο παιδάκι της η μητέρα
γελώντας πάει:***

***«Με μάρτη έρχομαι το λαιμό σου
να στεφανώσω σαν άγγελός σου***

² Πολίτης, Ν. (1904). *Παραδόσεις*.

<https://www.lib.auth.gr/el/%CF%83%CF%85%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CF%84%CE%B7-%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CE%AC%CE%BF%CF%85-%CE%B3>

**θα σε φυλάει.
Από χρυσάφι, προτού να φέξει,
με τι φροντίδα το έχω πλέξει.
Για το χρυσό μου!
Με κάθε χρώμα το έχω ντύσει
ουράνιο τόξο, που θα στολίσει
τον ουρανό μου!»**
Κωστής Παλαμάς

Το έθιμο γνωρίζει εδώ και αιώνες βαλκανική διασπορά, με πολύ όμορφες παραλλαγές. Έτσι, στα Σκόπια με την ονομασία *Μαρτίγκα* και στην Αλβανία ως *Βερόρε* (verore). Οι κάτοικοι των δυο γειτονικών μας χωρών φορούν βραχιόλια από κόκκινη και άσπρη κλωστή για να μην τους «πιάσει» ο ήλιος, τα οποία και βγάζουν στα τέλη του μήνα ή όταν δουν το πρώτο χελιδόνι. Άλλοι πάλι, δένουν τον *Μάρτη* σε κάποιο καρποφόρο δέντρο, ώστε να του χαρίσουν ανθοφορία, ενώ μερικοί τον τοποθετούν κάτω από μια πέτρα κι αν την επόμενη ημέρα βρουν δίπλα της ένα σκουλήκι, σημαίνει ότι η υπόλοιπη χρονιά θα είναι πολύ καλή.

Τηρώντας παραδόσεις και έθιμα αιώνων, οι Βούλγαροι και οι Ρώσοι, την πρώτη ημέρα του Μάρτη, φορούν στο πέτο τους στολίδια φτιαγμένα από άσπρες και κόκκινες κλωστές που αποκαλούνται *Μαρτενίτσα* (martenitsa). Αποτελεί σύμβολο της Μητέρας Φύσης, με το λευκό να παραπέμπει στην καθαρότητα του λευκού χιονιού και το κόκκινο στη φλόγα του ήλιου, που όλο και εντείνεται καθώς εξελίσσεται η άνοιξη. Κρεμιέται στα δέντρα μαζί με κουδουνάκια για να «προϊδεάσουν» με τον ήχο τους για τον ερχομό των χελιδονιών. Συχνά, οι κάτοικοι τοποθετούν έξω από τα σπίτια τους ένα κομμάτι κόκκινου υφάσματος για να μην τους «κάψει η γιαγιά Μάρτα» (Μπάμπα Μάρτα/ Μπάμπουσκα Μάρτα), που είναι η θηλυκή προσωποποίηση του μήνα Μάρτη. Μια τυπική Μαρτενίτσα αποτελείται από δύο μικρές κούκλες από μαλλί, τον Ριζο και την Ρεντα (Пижо и Пенда). Ο Ριζο είναι συνήθως με λευκό μαλλί φτιαγμένος και η Ρεντα διακρίνεται από την κόκκινη φούστα της. Επειδή η *Μαρτενίτσα* λειτουργεί στη συνείδηση του λαού ως φυλαχτό, είθισται να προσφέρεται ως δώρο μεταξύ των μελών της οικογένειας, συνοδευόμενο από ευχές για υγεία και ευημερία.

Το ασπροκόκκινο στολίδι της 1ης του Μάρτη φέρει στα ρουμανικά την ονομασία *Μαρτιζόρ* (mărtisor). Η κόκκινη κλωστή συμβολίζει την αγάπη για το ωραίο και η άσπρη την αγνότητα του φυτού χιονόφιλος, που ανθίζει τον Μάρτιο και είναι στενά συνδεδεμένο με αρκετά έθιμα και παραδόσεις της Ρουμανίας. Σύμφωνα με την μυθολογία, ο Θεός - Ήλιος μεταμορφώθηκε σε νεαρό άνδρα και κατέβηκε στη Γη για να πάρει μέρος σε μια γιορτή. Τον απήγαγε, όμως, ένας δράκος, με αποτέλεσμα να χαθεί και να βυθιστεί ο κόσμος στο σκοτάδι.

Μια ημέρα ένας νεαρός, μαζί με τους συντρόφους του σκότωσε τον δράκο και απελευθέρωσε τον Ήλιο, φέροντας την άνοιξη. Ο νεαρός έχασε τη ζωή του και το αίμα του -λέει ο μύθος- έβαψε κόκκινο το χιόνι. Από τότε, συνηθίζεται την 1η του Μάρτη όλοι οι νεαροί να πλέκουν το mărtisor, με κόκκινη κλωστή που συμβολίζει το αίμα του νεαρού άνδρα και την αγάπη προς τη θυσία και άσπρη που συμβολίζει την αγνότητα.

«Ο Κλαυσομάρτης ο Πεντάγνωμος, πέντε φορές εχιόνισε και πάλι το μετάνιωσε πως δεν εξαναχιόνισε»

Ο Μάρτιος, προς τιμήν του ρωμαϊκού θεού του πολέμου Mars (Άρη), ήταν γνωστός ως Primus, δηλαδή πρώτος μήνας του δεκάμηνου ρωμαϊκού έτους και την 1^η του μήνα εόρταζαν την Πάτριο πρωτοχρονιά, που σχετιζόταν με την αρχή των πολεμικών επιχειρήσεων. Μνήμη αυτού είναι η παράδοση σε διάφορα μέρη να σπάνε οι γυναίκες στην αυλή κεραμικά σκεύη λέγοντας: «Όξω ψύλλοι και κοριοί, μέσα γεια, μέσα χαρά. Έμπα καλόχρονε, έβγα κακόχρονε».

Με πολλές τοπικές αποχρώσεις συναντούμε την παρακάτω λαϊκή διήγηση, που αιτιολογεί την ακαταστασία του καιρού τον Μάρτη και τον λόγο που έχασε την πρωτοκαθεδρία στους μήνες.

«Μια φορά κι έναν καιρό αποφασίσανε οι δώδεκα μήνες να φτιάξουνε κρασί σε ένα βαρέλι ώστε να μπορούν να πίνουν όποτε τους ερχόταν η όρεξη.

Έτσι λοιπόν είπε ο Μάρτης:

– Εγώ θα ρίξω πρώτος³ μούστο στο βαρέλι για να γίνει κρασί και ύστερα ρίχνετε κι εσείς.

– Καλά, ρίξε εσύ πρώτος του είπαν οι άλλοι.

Έτσι και έγινε. Έριξε πρώτα εκείνος στο βαρέλι το μούστο και ύστερα ακολούθησαν και οι άλλοι μήνες.

Όταν λοιπόν ζυμώθηκε ο μούστος και έγινε το κρασί, είπε πάλι ο Μάρτης.

- Εγώ που έριξα πρώτος το μούστο, πρώτος θ' αρχίσω και να πίνω.

- Βέβαια, είπαν οι άλλοι, έτσι είναι το σωστό.

Έτσι λοιπόν τρύπησε το βαρέλι στο κάτω μέρος, και άρχισε να πίνει, ως που ήπια όλο το κρασί και δεν άφησε ούτε στάλα. Κατόπιν ήρθε η σειρά του Απρίλη να πάει να πιει κρασί. Πηγαίνει και το βρίσκει άδειο. Θυμώνει, το λέει στους άλλους. Τ' ακούνε εκείνοι θυμώνουνε και σκέφτονται τι να κάνουν. Συμφωνούν όλοι λοιπόν να τον τιμωρήσει ο Γενάρης που ήταν και ο μεγαλύτερος αδελφός. Τον πιάνει λοιπόν ο Γενάρης και του τραβάει ένα γερό χέρι ξύλο. Του αφαιρεί και το πρωτείο που είχε, να αρχίζει δηλαδή το έτος κάθε Μάρτη, και έγινε να αρχίζει το έτος από το Γενάρη.

---

³ Η παράδοση αναφέρεται στην εποχή που ο Μάρτιος ήταν το ξεκίνημα του Νέου Έτους.

Από τότε όταν ο Μάρτης θυμάται το παιχνίδι που έκανε στα αδέρφια του και τους ήπια όλο το κρασί, γελάει και ο καιρός ξαστερώνει. Όταν πάλι θυμάται το ξύλο που έφαγε κλαίει και βρέχει».

Οι τρεις τελευταίες ημέρες του Μάρτη λέγονται και «ημέρες της γριάς». Σύμφωνα με μια λαϊκή αντίληψη, τα χρόνια που ακόμη ο Μάρτης είχε αυτός 28 ημέρες και ήταν στη σειρά των μηνών πριν τον Φλεβάρη που είχε 31 ημέρες, θεωρούνταν πολύ κρύος μήνας και τα ζώα δεν γεννούσαν. Όμως η κατσικά μιας γριάς γέννησε. Τότε εκείνη κομπάζοντας είπε στο Μάρτη: «Για την πομπή σου γέρο-Μάρτη βγήκες και τίποτε δεν μου 'καμες . Έβγαλα και εγώ κατσικά». Τότε θύμωσε ο Μάρτης δανείστηκε από τον Φλεβάρη τρεις ημέρες (έγινε κουτσοφλέβαρος και απέκτησε ο Μάρτης 31 ημέρες) και έκανε τόσο κρύο που πέθανε η γριά και ψόφησαν τα κατσικάκια . Από τότε οι άνθρωποι λέγεται ότι χρησιμοποιούν την έκφραση «...πίσω είν' οι μέρες της γριάς» θέλοντας να δείξουν ότι ο Μάρτης συχνά επιφυλάσσει στις τελευταίες του ημέρες άστατο καιρό και βαρυχειμωνιά.⁴

Βάλτε «μάρτη» ... και του χρόνου!

---

⁴ <http://www.tovoion.com/>: Γ. Μποντά, Αφιέρωμα: ο Μάρτης στην ελληνική λαογραφία